FÖRSTAINSTANSRÄTTENS DOM
(första avdelningen i utökad sammansättning)
den 14 maj 2002 *

I mål T-126/99,

Graphischer Maschinenbau GmbH, Berlin (Tyskland), företrätt av advokaten A. Bach, med delgivningsadress i Luxemburg,

sökande,

mot

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av D. Triantafyllou och P. Nemitz, båda i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande,

angående en talan om delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut 99/690/EG av den 3 februari 1999 om det statliga stöd som Tyskland planerar att genomföra till förmån för Graphischer Maschinenbau GmbH, Berlin (EGT L 272, s. 16),

* Rättegångsspråk: tyska.

meddelar

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN
(första avdelningen i utökad sammansättning)

sammansatt av ordföranden B. Vesterdorf samt domarna P. Mengozzi, J. Pirrung, M. Vilaras och N.J. Forwood,

justitiesekreterare: byrådirektören D. Christensen,

med hänsyn till det skriftliga förfarandet och efter förhandlingen den 3 juli 2001,

följande

Dom

Bakgrund

1 Sökanden har sitt säte i Berlin och är ett helägt dotterbolag till bolaget Koenig & Bauer-Albert AG (nedan kallat KBA), som har sitt säte i Würzburg. Sökandebolaget tillverkar delar till tidningstryckpressar och säljer maskindelar till KBA, som främst är verksamt på området för tillverkning av tryckpressar.

2 I november 1996 fattades beslut om nedläggning av sökandebolagets fabrik, eftersom en allmän efterfrågeminskning inom tryckpressektorn hade medfört att

sökandens orderingång från KBA och detta bolags övriga dotterbolag och filialer (nedan tillsammans kallade KBA-koncernen) hade minskat kraftigt år 1993. Det beslutades att nedläggningen skulle ske den 30 juni 1997 för att undvika ytterligare förluster.

3 Delstaten Berlin och de berörda fackförbunden uttryckte att de ville förhindra en nedläggning av sökandens fabrik och förhandlingar inleddes därför mellan å ena sidan dessa två parter och å andra sidan sökanden och KBA. Dessa förhandlingar ledde till att en "sysselsättningspakt" undertecknades den 24 februari 1997 på grundval av en omstruktureringsplan som, enligt sökanden, utarbetades i samarbete med myndigheterna i Berlin. Delstaten Berlin skall redan på detta stadium ha förklarat sig vara beredd att bevilja ett stöd på omkring 9 miljoner DEM till sökanden.

4 Enligt omstruktureringsplanen, som färdigställdes i september 1997 efter att ett flertal smärre ändringar hade gjorts i versionen från februari 1997, skulle sökanden koncentrera sin tillverkning till ett begränsat sortiment av nya produkter (bland annat förändrade rullställ) och mer konkurrenskraftiga produkter (matningsverk och kylvalsar). Sökanden skulle sluta tillverka olönsamma produkter och produktionsprocessen skulle organiseras på ett effektivare sätt. Den totala kostnaden för den planerade omstruktureringen uppgick till 22,93 miljoner DEM. KBA skulle bidra till omstruktureringsplanen genom att överta sökandens förluster till ett belopp av 12,25 miljoner DEM och genom att tillsammans med sökanden skjuta till ett belopp på 1,37 miljoner DEM.

5 Eftersom sökanden inte hade någon egen konstruktionsavdelning skulle konstruktions- och utvecklingsarbetet enligt omstruktureringsplanen ske i andra fabriker som tillhörde KBA-koncernen, vilka var belägna i Würzburg och Frankenthal. Det fanns även planer på att bygga om fabriken i Berlin för att sökanden skulle kunna tillverka de nya produkterna. Enligt sökanden påbörjades konstruktions- och utvecklingsarbetet först efter det att sysselsättningspakten hade undertecknats.

6 Delstaten Berlin hade ännu i augusti 1997 inte fattat något beslut om att bevilja stöd till sökandebolaget och KBA hotade därför att lägga ned bolagets fabrik. Den 11 september 1997 beslutade senaten i Berlin slutligen att bevilja sökanden ett stöd på 9,31 miljoner DEM (nedan kallat det omtvistade stödet). En första del av detta stöd, vilken uppgick till 2,5 miljoner DEM, utbetalades till sökanden den 23 december 1997. Förbundsrepubliken Tysklands regering anmälde stödet till kommissionen genom skrivelse av den 21 januari 1998, till vilken hade fogats bland annat en kopia av den slutgiltiga versionen av omstruktureringsplanen.

7 Detta ledde till en skriftväxling mellan kommissionen och Förbundsrepubliken Tysklands regering. Kommissionen anmodade denna regering att inkomma med närmare upplysningar om stödet i fråga, bland annat i tre skrivelser av den 23 februari, den 28 maj och den 3 juli 1998. Denna anmodan följdes av svar från regeringen, bland annat i skrivelse av den 18 juni 1998. Ett sammanträde mellan de berörda parterna ägde även rum den 1 juli 1998. Därefter informerade kommissionen de tyska myndigheterna i skrivelse av den 17 augusti 1998 (EGT C 336, s. 13, nedan kallad skrivelsen om att inleda förfarandet) om sitt beslut att inleda ett förfarande enligt artikel 93.2 i EG-fördraget (nu artikel 88.2 EG).

8 Förbundsrepubliken Tysklands regering svarade på skrivelsen om att inleda förfarandet genom skrivelse av den 21 september 1998, som hade utarbetats i samarbete med sökandens ombud. Sökanden har dessutom påstått att bolagets ombud den 7 oktober 1998 hade ett telefonsamtal med den tjänsteman vid kommissionen som var ansvarig för ärendet.

9 Kommissionen antog den 3 februari 1999 beslut 99/690/EG om det statliga stöd som Tyskland planerar att genomföra till förmån för Graphischer Maschinenbau GmbH, Berlin (EGT L 272, s. 16, nedan kallat det omtvistade beslutet). Kommissionen beslutade att från de "stödberättigande omstruktureringskostnaderna" undanta hela kostnaden för konstruktion och utveckling av nya eller ändrade produkter, som uppgick till 4,875 miljoner DEM. Kommissionen fastställde att endast 4,435 miljoner DEM av det planerade stödet var förenligt

med den gemensamma marknaden, med beaktande bland annat av KBA:s bidrag på 12,25 miljoner DEM och KBA:s och sökandens gemensamma bidrag på 1,37 miljoner DEM samt av att de stödberättigande omstruktureringskostnaderna efter denna nedsättning endast uppgick till 18,055 miljoner DEM. Det planerade stödet förklarades således vara oförenligt med den gemensamma marknaden till den del det översteg 4,435 miljoner DEM.

10 Beslutsdelen i det omtvistade beslutet har följande lydelse:

"*Artikel 1*

Av det statliga stöd som Tyskland planerar till förmån för Graphischer Maschinenbau GmbH, Berlin, i form av ett bidrag till ett belopp av 9,31 miljoner [DEM], är endast 4,435 miljoner [DEM] förenligt med den gemensamma marknaden enligt artikel 92.3 c i EG-fördraget och artikel 61.3 c i EES-avtalet.

Det belopp av det planerade stödet som överstiger 4,435 miljoner tyska mark får inte betalas ut.

Artikel 2

Tyskland skall årligen förse kommissionen med detaljerade rapporter för att visa att omstruktureringsplanen genomförs på ett korrekt sätt.

Artikel 3

Tyskland skall inom två månader från delgivningen av detta beslut underrätta kommissionen om vilka åtgärder som har vidtagits för att följa beslutet.

Artikel 4

Detta beslut riktar sig till Förbundsrepubliken Tyskland."

Förfarandet

11 Sökanden har, genom ansökan som inkom till förstainstansrättens kansli den 25 maj 1999, väckt förevarande talan om delvis ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet med stöd av artikel 230 EG.

12 På grundval av referentens rapport beslutade förstainstansrätten (första avdelningen i utökad sammansättning) att inleda det muntliga förfarandet. Som en processledande åtgärd enligt artikel 64 i förstainstansrättens rättegångsregler anmodades parterna och Förbundsrepubliken Tysklands regering att besvara vissa skriftliga frågor och att inge vissa handlingar. Parterna och den nämnda regeringen efterkom denna anmodan inom den föreskrivna fristen.

13 Parterna utvecklade sin talan och svarade på förstainstansrättens frågor vid förhandlingen den 3 juli 2001.

Parternas yrkanden

14 Sökanden har yrkat att förstainstansrätten skall

— ogiltigförklara det omtvistade beslutet i den mån det däri fastställs att den del av det planerade stödet som överstiger 4,435 miljoner DEM är oförenligt med den gemensamma marknaden och inte får utbetalas,

— förplikta kommissionen att förklara det planerade stödet förenligt med den gemensamma marknaden till ett ytterligare belopp på 4,875 miljoner DEM,

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

15 Kommissionen har yrkat att förstainstansrätten skall

— ogilla talan,

— förplikta sökanden att ersätta rättegångskostnaderna.

Upptagande till sakprövning

16 Förstainstansrätten erinrar om att den enligt artikel 113 i rättegångsreglerna på eget initiativ kan pröva om talan skall avvisas till följd av att det föreligger ett rättegångshinder som inte kan avhjälpas.

17 Det kan härvid erinras om att det följer av fast rättspraxis att det inte ankommer på förstainstansrätten att inom ramen för en talan om ogiltigförklaring av en rättsakt som väckts med stöd av artikel 230 EG rikta föreläggande till gemenskapsinstitutionerna (domstolens dom av den 8 juli 1999 i mål C-5/93 P, DSM mot kommissionen, REG 1999, s. I-4695, punkt 36, och förstainstansrättens dom av den 15 september 1998 i de förenade målen T-374/94, T-375/94, T-384/94 och T-388/94, European Night Services m.fl. mot kommissionen, REG 1998, s. II-3141, punkt 53). Om förstainstansrätten ogiltigförklarar den ifrågasatta rättsakten åligger det nämligen den berörda institutionen att enligt artikel 233 EG vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa domen (förstainstansrättens dom av den 27 januari 1998 i mål T-67/94, Ladbroke Racing mot kommissionen, REG 1998, s. II-1, punkt 200). Sökandens andra yrkande, som avser att förstainstansrätten skall förplikta kommissionen att förklara hela det planerade stödet förenligt med den gemensamma marknaden, skall följaktligen avvisas.

Prövning i sak

18 Kommissionen anförde väsentligen två separata överväganden till stöd för sitt beslut att förklara att av den del av det planerade stödet som överstiger 4,435 miljoner DEM är oförenligt med den gemensamma marknaden. Sökanden har ifrågasatt dessa överväganden med stöd av grunder som kan indelas i två grupper.

19 Kommissionen anförde för det första att det inte kunde anses tillåtet att finansiera konstruktions- och utvecklingsarbetena genom denna del av stödet, eftersom de påbörjades innan sökanden och KBA hade kunnat vara säkra på att stödet till dessa arbeten skulle beviljas. Därmed kan detta stöd inte ha utgjort ett incitament för KBA att genomföra dessa arbeten. Sökanden har i detta avseende åberopat tre grunder, under vilka bolaget har gjort gällande att motiveringen är bristfällig, att rätten att yttra sig har åsidosatts samt att kommissionen gjorde sig skyldig till diverse felaktiga rättstillämpningar eller uppenbart oriktiga bedömningar vid tillämpningen av artikel 92.3 c i EG-fördraget (nu artikel 87.3 c EG i ändrad lydelse) och av gemenskapens riktlinjer för bedömning av statligt stöd till undsättning och omstrukturering av företag i svårigheter (EGT C 283, 1997, s. 2, nedan kallade riktlinjerna).

20 Kommissionen ansåg för det andra att den del av det omtvistade stödet som inte godtogs inte kunde anses vara ett tillåtet stöd för omstrukturering av sökandebolaget, eftersom konstruktions- och utvecklingsarbetena utfördes av andra bolag inom KBA-koncernen vid deras egna anläggningar, belägna utanför delstaten Berlin. Sökanden var följaktligen inte den verkliga mottagaren av denna del av stödet. Sökanden har i detta avseende åberopat tre grunder, under vilka bolaget har gjort gällande att kommissionen gjorde sig skyldig till diverse felaktiga rättstillämpningar eller uppenbart oriktiga bedömningar vid tillämpningen av kriterierna i artikel 92.3 c i EG-fördraget och av riktlinjerna, att rätten till försvar har åsidosatts och att det omtvistade beslutet är bristfälligt motiverat.

21 Sökanden har dessutom åberopat en grund som avser att kommissionen har gjort sig skyldig till maktmissbruk, eftersom denna institution valde en kompromisslösning istället för att grunda sitt beslut på en objektiv bedömning av situationen.

22 Förstainstansrätten finner att det — i den mån var och en av de grupper av grunder som avses i punkterna 19 och 20 ovan avser en självständig del av resonemanget i det omtvistade beslutet — inte förhåller sig så att detta beslut

automatiskt skall ogiltigförklaras till följd av att en enda grund i en av dessa grupper eventuellt är motiverad. Det är följaktligen nödvändigt att åtminstone en grund i var och en av dessa grupper anses vara motiverad för att kunna medföra en ogiltigförklaring av nämnda beslut.

23 Under dessa omständigheter anser förstainstansrätten att det är lämpligt att först pröva den grund i den första gruppen som avser att kommissionen har gjort sig skyldig till olika felaktiga rättstillämpningar eller uppenbart oriktiga bedömningar i fråga om incitamentskriteriet och därefter den grund i den andra gruppen som även den avser olika felaktiga rättstillämpningar eller uppenbart oriktiga bedömningar beträffande vem som egentligen var mottagare till den del av stödet som inte godtogs.

Grunden avseende att kommissionen gjorde olika felaktiga rättstillämpningar eller uppenbart oriktiga bedömningar vid fastställandet av att incitamentskriteriet inte var uppfyllt

24 Denna grund är indelad i tre delgrunder. Under den första delgrunden har sökanden gjort gällande att kommissionen gjorde en uppenbart oriktig bedömning av vid vilken tidpunkt kostnaderna för konstruktions- och utvecklingarbetena uppstod. Under den andra delgrunden görs gällande att kommissionen gjorde en felaktig rättstillämpning eller en uppenbart oriktig bedömning vid fastställandet av att stödet inte var förenligt med den gemensamma marknaden på grund av att de nämnda kostnaderna hade uppstått innan stödet anmäldes. Under den tredje delgrunden har sökanden gjort gällande att proportionalitetsprincipen har åsidosatts på grund av att samtliga kostnader för konstruktions- och utvecklingsarbete drogs av.

25 Förstainstansrätten finner det lämpligt att först pröva den andra delgrunden.

Parternas argument

26 Sökanden har under den första delgrunden hävdat att beskrivningen av de faktiska omständigheterna i det omtvistade beslutet är oriktig, eftersom kostnaderna för konstruktions- och utvecklingsarbetena inte till övervägande del hade uppstått före den dag då de tyska myndigheterna anmälde stödet, nämligen den 21 januari 1998. Bolaget har under den andra delgrunden gjort gällande att — även om det antas att nämnda beskrivning är riktig — kommissionen gjorde en felaktig rättstillämpning eller en uppenbart oriktig bedömning när den på grundval av denna beskrivning fastställde att den del av stödet som avsåg konstruktions- och utvecklingsarbeten inte var förenlig med den gemensamma marknaden med motiveringen att det erforderliga incitamentskriteriet inte var uppfyllt.

27 Kommissionen har för det första hänvisat till den rättspraxis (domstolens dom av den 17 september 1980 i mål 730/79, Philip Morris mot kommissionen, REG 1980, s. 2671, svensk specialutgåva, volym 5, s. 303) av vilken följer att inget statligt stöd får beviljas enligt ett av de undantag som räknas upp i artikel 92.3 c i EG-fördraget, såvida stödet inte är nödvändigt som incitament för ett eller flera företag att vidta åtgärder som bidrar till att uppnå det mål som eftersträvas med undantaget i fråga. Kommissionen anser att när ett företag påbörjar utvecklingsarbeten utan att ha beviljats ett stöd, såsom sökanden har gjort, kan ett senare beviljat omstruktureringsstöd inte anses nödvändigt för att uppnå detta mål.

28 Även om kommissionen har medgett att gemenskapsramarna för statligt stöd till forskning och utveckling (EGT C 45, 1996, s. 5) inte är direkt tillämpliga i förevarande fall, anser denna institution likväl att det bör erinras om att den i föregående punkt nämnda principen att stödet skall vara nödvändigt fastslås i dessa rambestämmelser. Detta följer särskilt av bestämmelserna om stöd till forskning och utveckling där det i punkt 6.5 anges att kommissionen skall göra en särskilt noggrann prövning "då en betydande del av [forsknings- och utvecklings]kostnaderna har betalats före ansökan om stöd".

29 Kommissionen har åberopat den rättspraxis av vilken följer att ett stödberättigat företag inte kan vara säker på att få detta beviljat förrän kommissionen har fattat ett beslut om godkännande och tidsfristen för att väcka talan mot detta beslut har löpt ut (domstolens dom av den 14 januari 1997 i mål C-169/95, Spanien mot kommissionen, REG 1997, s. I-135, punkt 53). I förevarande fall innebär detta att den omständigheten att nästan hälften av kostnaderna för konstruktions- och utvecklingsarbetena uppstod innan stödet hade anmälts, vilket för övrigt skedde nästan ett år efter det att arbetena hade påbörjats, räcker för att utesluta möjligheten att detta stöd hade kunnat utgöra ett incitament för sökanden att utföra dessa arbeten.

30 Sökandens argument att det var delstaten Berlins senats åtagande att utbetala stödet i fråga (ett åtagande som gjordes i samband med att "sysselsättningspakten" undertecknades den 24 februari 1997) som föranledde bolaget att påbörja de berörda arbetena saknar således betydelse. Det förhåller sig inte så att mottagaren kan vidta omstruktureringsåtgärder med motiveringen att det finns en möjlighet att han kan beviljas ett stöd, när detta endast övervägs på den politiska beslutsnivån. I alla händelser försvagas detta argument av att sökanden var tvungen att hota med nedläggning av sin fabrik för att utverka (i augusti 1997) ett formellt beslut att bevilja stödet. Genom att ställa ett sådant ultimatum försökte sökanden och KBA (för första gången i augusti 1997) i själva verket låta delstaten Berlin finansiera de arbeten som redan hade påbörjats.

31 Enligt kommissionen måste det anses att KBA skulle ha låtit utföra de ifrågavarande konstruktions- och utvecklingsarbetena även om bolaget inte hade beviljats något stöd.

Förstainstansrättens bedömning

32 Förstainstansrätten erinrar inledningsvis att det följer av fast rättspraxis att kommissionen har ett omfattande utrymme för skönsmässig bedömning vid till-

lämpningen av artikel 92.3 i EG-fördraget, vilket inbegriper att beakta och bedöma komplicerade ekonomiska förhållanden. Det ankommer inte på gemenskapsdomstolarna att ersätta beslutsfattarens bedömningar — särskilt inte de ekonomiska — med sina egna bedömningar. Därför skall förstainstansrätten härvid begränsa sin prövning till att kontrollera att reglerna för handläggning och för motivering har följts, att de faktiska omständigheterna är materiellt riktiga, att bedömningen av dessa omständigheter inte är uppenbart oriktig och att det inte förekommit maktmissbruk (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Philip Morris mot kommissionen, punkterna 17 och 24; förstainstansrättens dom av den 6 oktober 1999 i mål T-123/97, Salomon mot kommissionen, REG 1999, s. II-2925, punkt 47).

33 Det kan vidare erinras om att det följer av fast rättspraxis att en gemenskapsrättsakts lagenlighet skall bedömas i förhållande till de faktiska och rättsliga omständigheter som rådde den dag då rättsakten antogs. Kommissionens komplicerade bedömningar skall bedömas enbart mot bakgrund av de upplysningar som kommissionen hade tillgång till när den gjorde bedömningarna (se förstainstansrättens dom av den 6 oktober 1999 i det ovannämnda målet Salomon mot kommissionen, punkt 48, och där angiven rättspraxis).

34 Det kan dessutom erinras om att kommissionen har rätt att motsätta sig att ett stöd beviljas när detta inte har utgjort ett incitament för de mottagande företagen att agera på ett sätt som kan bidra till att uppnå ett av de mål som anges i artikel 92.3 i EG-fördraget (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Philip Morris mot kommissionen, punkterna 16 och 17). Denna rättspraxis är tillämplig i förevarande fall, eftersom det omtvistade stödet undersöktes mot bakgrund av undantaget i artikel 92.3 c i EG-fördraget och av riktlinjerna, i vilka villkoren härför anges.

35 Kommissionen har i förevarande fall påpekat att konstruktions- och utvecklingsarbetena påbörjades innan stödet hade anmälts, vilket skedde den 21 januari 1998, och institutionen har i det omtvistade beslutet åberopat denna kronologiska ordning till stöd för sin slutsats att det stöd som skulle finansiera nämnda arbeten i praktiken gynnade KBA. Vid förstainstansrätten har kommissionen hävdat att detta argument även visar på avsaknaden av det incitamentsinslag som

krävs enligt den rättspraxis som anges i föregående punkt. Enligt kommissionen skulle KBA nämligen inte ha ådragit sig kostnaderna för dessa arbeten innan stödet hade anmälts till kommissionen om de inte hade utförts i bolagets eget intresse.

36 Förstainstansrätten skall således pröva huruvida denna kronologiska aspekt i målet gör det möjligt att anse — i enlighet med kommissionens argumentation i det omtvistade beslutet — att det incitamentsinslag som krävs i rättspraxis saknas i förevarande fall när det gäller det stöd som skulle finansiera konstruktions- och utvecklingsarbetena.

37 I princip kan ett företag som har påbörjat arbeten i samband med en omstrukturering innan de nationella myndigheterna har gett någon som helst indikation om huruvida de avser att bevilja stöd inte anses ha erhållit ett incitament att genomföra omstruktureringen genom att myndigheterna vid ett senare tillfälle utfäster sig att bevilja stöd eller faktiskt gör detta. När sådana arbeten väl har påbörjats, åtminstone i någon större omfattning, innebär det nämligen normalt sett en resursförlust att inte avsluta dem. Företagets beslut att genomföra arbetena är således i princip slutgiltigt.

38 Däremot kan den omständigheten att en väsentlig del av kostnaderna för konstruktions- och utvecklingsarbetena uppstod innan stödet hade anmälts till kommissionen inte leda till slutsatsen att de nationella myndigheternas utfästelse om stöd till dessa arbeten inte utgjorde ett incitament för företaget i fråga att genomföra dem och att dessa arbeten således skall undantas från de stödberättigande omstruktureringskostnaderna. Kommissionens argument i detta avseende när det gäller de utfästelser och till och med de åtaganden som delstaten Berlin gjorde kan således inte godtas.

39 Förstainstansrätten finner nämligen för det första att ett företag, vars ekonomiska ställning är sådan att det behöver ett omstruktureringsstöd för att säkerställa företagets lönsamhet, inte alltid kan vänta på att uppnå absolut visshet om att

stödet kommer att utbetalas för att genomföra omstruktureringsprogrammet. Det kan tvärtom i vissa fall vara så att genomförandet måste ske skyndsamt för att företaget skall kunna uppfylla kravet avseende återställande av lönsamheten, vilket uppställs i riktlinjerna.

40 Kommissionen har för övrigt medgett att denna bedömning är av betydelse för omständigheterna i förevarande fall. I det omtvistade beslutet anförde kommissionen nämligen att "[sökanden] inte hade kapacitet att på kort sikt utveckla de konkurrenskraftiga och innovativa produkter som krävdes och därför måste förlita sig på KBA:s kapacitet" (sidan 24).

41 Det står dessutom klart att ett företag som är potentiell mottagare av ett nytt statligt stöd inte alls kan vara säker på att faktiskt erhålla stödet innan myndigheterna i medlemsstaten har anmält detta stöd till kommissionen och innan denna institution har fastställt att det är förenligt med den gemensamma marknaden. Endast den omständigheten att ett stöd har anmälts saknar betydelse för frågan huruvida detta är förenligt med den gemensamma marknaden.

42 Detta innebär således att anmälan av stödet inte på något sätt undanröjer ovissheten beträffande frågan huruvida detta kommer att godkännas på gemenskapsnivån. Så länge som kommissionen inte har fattat något beslut om godkännande och till och med så länge som fristen för att väcka talan mot detta beslut inte har löpt ut, kan mottagaren inte vara säker på huruvida det planerade stödet är lagenligt, utan detta stöd kan endast väcka en berättigad förväntning hos mottagaren (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Spanien mot kommissionen, punkt 53). Under dessa omständigheter finner rätten att det förhållandet att det inte förelåg en absolut visshet om huruvida stödet skulle beviljas, och därmed inte en berättigad förväntning, vid den tidpunkt då den potentiella mottagaren beslutade att genomföra en omstrukturering inte innebär att de utfästelser som vid ett tidigare tillfälle hade gjorts av de nationella eller regionala myndigheterna saknade incitamentsverkan.

43 Under dessa omständigheter måste det fastställas att kommissionen inte uteslutande på grundval av att konstruktions- och utvecklingsarbetena påbörja-

des innan det stöd som skulle finansiera dessa hade anmälts kan anse att detta stöd inte uppfyller incitamentskriteriet. Det ankommer på kommissionen att bedöma förhållandena i varje enskilt fall och avgöra huruvida det framstår som att sannolikheten för att stödet kommer att beviljas är tillräckligt hög för att incitamentskriteriet faktiskt skall anses vara uppfyllt.

44 Således borde kommissionen i detta fall ha beaktat exakt vilken form och karaktär meddelandena och handlingarna från de behöriga nationella myndigheterna hade samt andra relevanta omständigheter. I synnerhet borde institutionen vid bedömningen av huruvida incitamentskriteriet var uppfyllt ha beaktat att sökandens ekonomiska ställning ställde krav på skyndsamhet, vilket konstateras i det omtvistade beslutet.

45 Rätten finner dessutom att kommissionens bedömning är osammanhängande i detta fall. I det omtvistade beslutet har kommissionen nämligen anfört att "det förbättrade rullstället (modell 'Pastomat RC') serietillverkas av [sökanden] sedan slutet av 1997, vilket bidragit till den första kommersiella framgången för omstruktureringsplanen". Härav har kommissionen dragit slutsatsen att en betydande andel av kostnaderna för de utvecklingsarbeten som föreslås i omstruktureringsplanen redan hade uppstått innan stödet anmäldes.

46 Denna serietillverkning kunde emellertid inte starta förrän man hade avslutat inte endast den del av utvecklingsarbetena som avsåg rullstället utan även arbetet med att bygga om fabriken i Berlin, där denna produkt skulle tillverkas. I det omtvistade beslutet bekräftas för övrigt att betydande ombyggnadsarbeten genomfördes under år 1997, eftersom kommissionen häri har anfört att "de kostnader som uppkom under 1997 härrör från omstruktureringen och det temporära driftstopp som företogs på grund av omläggningen av produktionsprocesserna och produktsortimentet" (sidan 22).

47 Trots detta ansåg kommissionen i det omtvistade beslutet att samtliga arbeten med att bygga om fabriken i Berlin utgjorde stödberättigande omstrukturerings-

kostnader och att de således kunde finansieras med den del av stödet som hade förklarats förenlig med den gemensamma marknaden. Härigenom medgav kommissionen, åtminstone indirekt, att de utfästelser och åtaganden som delstaten Berlin gjorde under år 1997 beträffande beviljandet av stödet utgjorde ett incitament för sökanden och KBA att genomföra dessa ombyggnadsarbeten.

48 Av vad som anförts ovan följer att kommissionen gjorde en uppenbart oriktig bedömning när den fastställde att den del av stödet som avsåg konstruktions- och utvecklingsarbeten inte var förenlig med den gemensamma marknaden med motiveringen att det erforderliga incitamentskriteriet inte var uppfyllt i detta avseende, eftersom kostnaderna för dessa arbeten hade uppstått "före januari 1998" (sidan 23) eller "före anmälan" (sidan 24). Kommissionen drog denna slutsats utan att ha beaktat att samtliga omständigheter kring beviljandet av stödet, och särskilt omständigheterna från tiden före anmälan, eventuellt kunde vara av betydelse. Det felaktiga i kommissionens analys i detta avseende bekräftas av den omständigheten att institutionen godkände stödet avseende arbetena med att bygga om fabriken i Berlin, samtidigt som det framgår av det som anförs i det omtvistade beslutet att även dessa arbeten hade påbörjats innan stödet anmäldes.

49 Det fel som fastställts i föregående punkt skulle sakna betydelse och skulle således inte räcka för att motivera en ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet om det — under de speciella omständigheter som föreligger i detta fall — inte hade kunnat ha ett avgörande inflytande på resultatet (se analogt vad gäller felaktig rättstillämpning förstainstansrättens domar av den 5 juni 1996 i mål T-75/95, Günzler Aluminium mot kommissionen, REG 1996, s. II-497, punkt 55, och av den 27 februari 1997 i mål T-106/95, FFSA m.fl. mot kommissionen, REG 1997, s. II-229, punkt 199).

50 Om det således framgick av det omtvistade beslutet, läst mot bakgrund av de uppgifter som kommissionen hade tillgång till när beslutet antogs, att denna institution hade skäl att anse att den del av stödet som avsåg konstruktions- och utvecklingsarbetena inte hade det incitamentsinslag som erfordras på grund av att dessa arbeten hade startat vid en tidpunkt då de nationella myndigheterna ännu

inte hade tillkännagett sin avsikt att bevilja stödet, skulle en ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet av de skäl som angetts i föregående punkt vara meningslös. I sådant fall skulle kommissionen nämligen endast kunna komma till samma slutsats med avseende på den del av stödet som förklarats oförenlig med den gemensamma marknaden genom att beakta denna tidpunkt i stället för tidpunkten för anmälan.

51 Mot bakgrund härav finner rätten det lämpligt att pröva kommissionens argument att de indikationer som sökanden och KBA erhöll från de nationella myndigheterna innan KBA beslutade att påbörja konstruktions- och utvecklingsarbetena inte utgjorde ett tillräckligt incitament.

52 Härvid framgår det av de argument som anförts i svarsinlagan att myndigheterna i delstaten Berlin antog det formella beslutet att bevilja stödet efter det att KBA i augusti 1997 hade hotat att lägga ned sökandebolagets fabrik. Det kan även konstateras att de tyska myndigheterna i sin skrivelse till kommissionen av den 18 juni 1998 hänvisade till ett "beslut om beviljande av den 11 september 1997". På förstainstansrättens begäran har Förbundsrepubliken Tysklands regering inkommit med en kopia av detta beslut från senaten i delstaten Berlin. Det rör sig mycket riktigt om det beslut varigenom stödet på 9 310 000 DEM formellt beviljades till sökanden den 11 september 1997, med förbehåll för kommissionens godkännande.

53 Förstainstansrätten finner att sökanden således senast den 11 september 1997 erhöll så mycket garantier från delstaten Berlin på att stödet skulle beviljas som det var rättsligt tillåtet för bolaget att erhålla.

54 Rätten anser vidare, när det gäller undertecknandet av sysselsättningspakten den 24 februari 1997, att det saknas skäl att godta kommissionens argument att

politiska åtaganden, som inte fastställts genom rättsligt bindande förvaltningsbeslut, till sin natur är alltför otillförlitliga för att utgöra ett incitament för ett företag att inleda ett omstruktureringsprogram i den mening som avses i den rättspraxis som det har erinrats om i punkt 34 i denna dom. Återigen har kommissionen i denna argumentation bortsett från att omständigheterna i varje fall som omfattas av riktlinjerna är olika och att det ankommer på kommissionen att bedöma frågan huruvida det föreligger ett incitamentsinslag med beaktande av samtliga relevanta omständigheter, inbegripet icke bindande åtaganden som kan ha gjorts av politiska instanser på nationell nivå eller, som i förevarande fall, på territoriell enhetsnivå.

55 I förevarande fall framgår det av det omtvistade beslutet att "KBA i november 1996 föreslog att [sökandebolaget] skulle läggas ned den 30 juni 1997. Om så hade skett skulle avtalet [om kontroll och vinstdelning] ha upphört att gälla före nedläggningen och [sökanden] skulle inte ha kunnat kräva att KBA skulle överta de rörelseförluster som uppstod under 1996 och 1997".

56 Kommissionen har för övrigt som svar på en fråga från förstainstansrätten inkommit med en kopia av den version av omstruktureringsplanen som institutionen erhöll från de tyska myndigheterna under förfarandet enligt artikel 93.2 i EG-fördraget. Det framgår av avsnitt 0 i detta dokument att KBA nämligen ursprungligen hade beslutat att lägga ned sökandens fabrik. Efter ingående diskussioner med senaten i Berlin den 8 januari och den 14 februari 1997 utarbetades emellertid en lämplig plan för att rädda en del av företaget och senaten godkände ett finansiellt stöd. I avsnitt 0 i planen uppges vidare att KBA:s ledning hade beslutat att genomföra en total omstrukturering av sökandebolaget för att säkerställa att en del av verksamheten skulle kunna fortsätta, eftersom man kunde räkna med det planerade finansiella stödet.

57 Förstainstansrätten konstaterar härvid att det argument som kommissionen har anfört vid rätten och som går ut på att KBA var tvunget att hota med nedläggning av sökandebolaget för att erhålla det formella beslutet om beviljande av stödet

från myndigheterna i Berlin inte förtar styrkan i sökandens argument att dessa myndigheter verkligen gjorde utfästelser i februari 1997. Sökanden har nämligen inte påstått att dessa utfästelser var juridiskt bindande och bolaget har inte bestritt att det således tog en risk — liksom KBA — när det förlitade sig på dem. Det förhållandet att KBA i augusti 1997 kan tänkas ha betvivlat att de offentliga myndigheternas åtaganden skulle fullgöras och att detta bolag försökte utöva påtryckningar för att tvinga dem till att göra detta, innebär emellertid inte automatiskt att KBA inte stödde sig på dessa åtaganden när bolaget i februari inledde omstruktureringen.

58 Slutligen framgår det visserligen tydligt av det omtvistade beslutet att kommissionen mot bakgrund av de få upplysningar som institutionen hade tillgång till i avsaknad av en detaljerad tidsplan — kommissionen påstår sig ha efterfrågat en sådan tidsplan hos de tyska myndigheterna — anser att en betydande andel av kostnaderna för utvecklingsarbetena uppstod före utgången av år 1997. Förstainstansrätten finner emellertid att det i det omtvistade beslutet inte fastställs något beträffande de utgifter som hade uppkommit före den 11 september 1997 eller före den 24 februari 1997. Eftersom kommissionen inte bedömde förhållandena vid dessa tidpunkter, finner förstainstansrätten att det uppenbara fel som institutionen har gjort sig skyldig till kan ha haft en avgörande betydelse i detta avseende.

59 Talan kan således bifallas på denna grund och det är därför inte nödvändigt att pröva de andra grunderna i denna första grupp.

Grunden avseende att kommissionen gjorde en felaktig rättstillämpning eller en uppenbart oriktig bedömning när den ansåg att den del av stödet som avser konstruktions- och utvecklingsarbetena inte utgjorde ett omstruktureringsstöd till sökandens förmån i den mening som avses i riktlinjerna

60 Denna grund är indelad i fyra delgrunder och avser för det första vilka slutsatser som skall dras av att fabrikerna i Würzburg och Frankenthal inte är belägna i

stödområden, för det andra bedömningen att konstruktions- och utvecklingsarbetena gynnar KBA, för det tredje bedömningen att sökandebolagets lönsamhet inte skulle påverkas av att en del av stödet förbjöds, eftersom en betydande del av kostnaderna redan hade uppstått, och för det fjärde bedömningen att den del av stödet som inte godkänts inte skulle utgöra ett ytterligare incitament.

61 Det är lämpligt att pröva den andra och den tredje delgrunden tillsammans.

Parternas argument

62 Enligt sökanden gjorde kommissionen en felaktig rättstillämpning och/eller en uppenbart oriktig bedömning genom att fastställa att konstruktions- och utvecklingsarbetena gynnade KBA, eftersom det i själva verket var detta bolag, snarare än sökandebolaget, som var huvudmottagare av stödet till dessa arbeten. Det förhöll sig nämligen inte så att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar behövde utföra dessa arbeten för att sysselsätta sig. Avdelningarna saknade verkligen inte arbetsuppgifter vid den tidpunkt då konstruktions- och utvecklingsarbetena påbörjades och detta medförde att andra projekt inom KBA-koncernen försenades. Det fanns emellertid inte tid att anlita en extern konstruktionsavdelning. Det minst kostsamma alternativet för KBA hade för övrigt varit att lägga ned sökandens fabrik.

63 Sökanden har dessutom gjort gällande att kommissionen, vid fastställandet av att KBA var mottagare av stödet, inte borde ha bortsett från att sökandebolaget är juridiskt självständigt i förhållande till moderbolaget KBA. När det gäller stöd skall ett dotterbolags situation bedömas utan att beakta situationen för de övriga

företagen som ingår i samma koncern (förstainstansrättens dom av den 25 juni 1998 i de förenade målen T-371/94 och T-394/94, British Airways m.fl. mot kommissionen, REG 1998, s. II-2405, punkterna 314 och 315).

64 Påståendet i det omtvistade beslutet att "[KBA] i vilket fall som helst hade intresse av att det utvecklades förbättrade komponenter för inbyggnad i dess tryckpressar" (sidan 24) är grundlöst och har inte heller styrkts genom bevisning. Innan omstruktureringsplanen genomfördes använde KBA-koncernen vissa komponenter, bland annat rullställ, som levererades av externa leverantörer och koncernen hade kunnat tillämpa denna strategi i fråga om andra komponenter om sökandebolaget hade upphört med sin verksamhet. Sökanden anser således att om beslutet att lägga ned bolagets fabrik den 30 juni 1997 inte hade rivits upp, skulle KBA-koncernen inte ha påbörjat de berörda konstruktions- och utvecklingsarbetena, i varje fall inte under perioden 1997—1999.

65 Under alla omständigheter gjorde kommissionen en uppenbart oriktig bedömning genom att anse att sökandebolagets lönsamhet inte påverkades av det omtvistade beslutet. KBA-koncernen har nämligen ännu inte fakturerat sökanden kostnaderna för utvecklingsarbetena, just av det skälet att stödet som skulle finansiera dem inte har kunnat utbetalas. Om dessa kostnader hade fakturerats, skulle sökanden ha lidit förluster.

66 Kommissionen har gjort gällande att den hade skäl att anse att KBA, ett bolag som inte hade problem, var huvudmottagare av stödet.

67 Kommissionen har härvid påpekat att KBA innehar hela aktiekapitalet i sökandebolaget och att KBA övertar detta bolags förluster eller vinster enligt ett avtal som ingåtts mellan de båda bolagen. De tyska myndigheterna betecknade sökanden som "en kompletterande verkstad" till KBA i sitt skriftliga

yttrande under det administrativa förfarandet och i sin skrivelse av den 18 juni 1998 anförde dessa myndigheter att "det åtagande som gjorts av de båda företagen skall betraktas som en helhet".

68 Kommissionen har dessutom anfört att sökanden inte kan hämta stöd för sin argumentation i domen i det ovannämnda målet British Airways m.fl. mot kommissionen. Kommissionens bedömning i det ärende som gav upphov till den domen grundades nämligen på att förhållandet mellan Air France och Air Inter hade utvecklats till ett förhållande mellan "två självständiga närstående bolag" som kontrollerades av ett och samma "holdingbolag", snarare än ett moder-/dotterbolagsförhållande. Under dessa omständigheter ansåg förstainstansrätten, med beaktande av kommissionens stora utrymme för skönsmässig bedömning, att denna institution hade rätt att betrakta dessa två bolag som självständiga företag i samband med bedömningen av stödet (se punkt 314 i domen).

69 I förevarande fall föreligger däremot ett mer klassiskt moder-/dotterbolagsförhållande mellan KBA och sökandebolaget, och kommissionen hade således rätt att betrakta dem som en helhet vid bedömningen av den del av stödet som avsåg konstruktions- och utvecklingsarbetena (se domstolens dom av den 14 november 1984 i mål 323/82, Intermills mot kommissionen, REG 1984, s. 3809, svensk specialutgåva, volym 7, s. 685, punkt 11).

70 Härtill kommer att de av stödet finansierade utvecklingsarbetena direkt gynnade KBA, eftersom detta bolag hade ett strategiskt intresse av att det inom den egna koncernen tillverkades flexibla och nyskapande komponenter för bolagets tryckpressar (sidorna 17 och 24 i det omtvistade beslutet), som successivt ersatte komponenter som tidigare hade levererats av tillverkare utanför KBA-koncernen. Härigenom förbättrades koncernens inköpsflexibilitet och konkurrenskraft. Omstruktureringsplanen medförde även att kapacitetsöverlappningen inom KBA-koncernen kunde avskaffas samt att kapacitetsutnyttjandet vid koncernens produktionsanläggningar kunde förbättras (sidan 20 i det omtvistade beslutet). Härav följer för övrigt att kommissionen inte gjorde fel när den hänvisade till omstruktureringen av KBA, eftersom andra bolag inom KBA-koncernen,

sökandebolaget undantaget, var tvungna att vidta åtgärder för att anpassa sig till de nya förhållandena som hade uppstått till följd av omstruktureringen av detta bolag. Det står inte desto mindre klart att kommissionen i det omtvistade beslutet ansåg att den omstruktureringsplan som var föremål för prövning endast avsåg sökandebolaget, och inte hela koncernen.

71 Kommissionen anser slutligen — i motsats till vad sökanden har hävdat — att det inte går att likställa de villkor under vilka KBA-koncernens konstruktionsavdelning tillhandahöll tjänster till sökandebolaget med de villkor som skulle ha uppställts av en extern konstruktionsavdelning. De tyska myndigheterna underlät att ange exakt vilket pris som skulle faktureras sökandebolaget av KBA-koncernens konstruktionsavdelning för dessa arbeten, utan uppgav endast att priset hade "beräknats så att det skall täcka alla kostnader som uppstått till följd av utvecklingen och konstruktionen". Sökanden har i sin ansökan hänvisat till "kostnadsersättning".

72 Det står således klart att faktureringspriset inte innehåller något inslag som motsvarar den vinst som en extern konstruktionsavdelning nödvändigtvis måste göra och att det således är lägre än det bästa pris som sökanden skulle ha kunnat erhålla på marknaden. Om KBA-koncernen emellertid bidrog till konstruktions- och utvecklingsarbetena genom att på förmånliga villkor sälja sitt kunnande från dessa arbeten till sitt dotterbolag, är den logiska slutsatsen att koncernen utförde arbetena i eget intresse.

73 Det saknas dessutom fog för anmärkningen avseende hänvisningen i det omtvistade beslutet till sökandebolagets lönsamhet. Kommissionen ansåg visserligen att stödet till konstruktions- och utvecklingsarbetena inte var förenligt med den gemensamma marknaden och att det måste förbjudas, men institutionen ville ändå försäkra sig om att denna nedsättning av stödet inte i praktiken skulle hindra sökandebolagets återgång till lönsamhet. Detta är nämligen ett av de mål som varje omstruktureringsplan skall ha enligt riktlinjerna (punkt 3.2.2 A). I det omtvistade beslutet konstaterade kommissionen att detta mål inte hindrades av den planerade nedsättningen.

Förstainstansrättens bedömning

74 Förstainstansrätten hänvisar inledningsvis till det som anförts ovan i punkterna 32 och 33 angående gemenskapsdomstolarnas kontroll.

75 För det första kan sökandens argument avseende domen i det ovannämnda målet British Airways m.fl. mot kommissionen inte godtas. Kommissionens bedömning i det ärende som gav upphov till den domen — en bedömning som fastställdes av förstainstansrätten — grundades nämligen på att förhållandet mellan Air France och Air Inter hade utvecklats till ett förhållande mellan "två självständiga närstående bolag" som kontrollerades av ett och samma "holdingbolag", snarare än ett moder-/dotterbolagsförhållande, som i förevarande fall. Det följer således inte av denna rättspraxis att kommissionen borde ha betraktat KBA och sökandebolaget som självständiga företag. Det ankom tvärtom på kommissionen att beakta samtliga relevanta omständigheter när den gjorde sin bedömning, inbegripet moder-/dotterbolagsförhållandet mellan KBA och sökandebolaget.

76 Kommissionen ansåg i det omtvistade beslutet att den del av stödet som avsåg konstruktions- och utvecklingsarbetena gynnade KBA, eftersom det i själva verket var detta bolag, snarare än sökandebolaget, som var huvudmottagare av detta stöd. Denna slutsats är grundad på en uppenbart oriktig bedömning.

77 Innan rätten prövar frågan om verkningarna av beslutet att underkänna en del av det omtvistade stödet, skall det påpekas att det i omstruktureringsplanen (i dess lydelse enligt det omtvistade beslutet) föreskrivs att "[sökandebolaget skall koncentrera] sig på tillverkning av endast tre maskindelar" och att bolaget skall upphöra med tillverkningen av andra olönsamma komponenter, vilka i stället

skall tillverkas i KBA-koncernens fabriker i Würzburg och Frankenthal (sidorna 20 och 22 i det omtvistade beslutet). Det är visserligen riktigt att denna flyttning av tillverkningen kunde gynna KBA, särskilt eftersom den innebar att kapacitetsutnyttjandet i dessa fabriker kunde ökas. Det skall emellertid erinras om att KBA i början av år 1997 hade att välja mellan att omstrukturera sökandebolaget eller att lägga ned det slutgiltigt och att denna förflyttning var möjlig eller till och med logisk i båda fallen. Under dessa omständigheter finner förstainstansrätten att omstruktureringen av sökandebolaget inte gynnade KBA-koncernen på grund av denna omfördelning av uppgifter inom koncernen, eftersom omfördelningen skulle ha kunnat genomföras — och sannolikt skulle ha genomförts — i vilket fall som helst.

78 Det kan konstateras att kommissionens beslut att inte godkänna stödet på 4,875 miljoner DEM i praktiken medförde att KBA-koncernen tvingades påta sig en ytterligare börda och slutföra konstruktions- och utvecklingsarbetena utan ekonomiskt vederlag för att omstruktureringsplanen skulle kunna genomföras, eftersom sökandebolaget inte självt kunde betala detta vederlag (se nedan punkterna 80 och 81).

79 Rätten finner emellertid att kommissionen inte på ett tillfredsställande sätt har visat att KBA hade ett direkt ekonomiskt eller affärsmässigt intresse av att påta sig den börda som konstruktions- och utvecklingsarbetena utgjorde, utöver att bolaget bidrog med egna medel genom att överta förluster till ett belopp av 12,25 miljoner DEM (sidan 17 i det omtvistade beslutet) och genom att tillsammans med sökanden skjuta till ett belopp på 1,37 miljoner DEM (sidan 23). Kommissionen uppgav nämligen i det omtvistade beslutet (sidan 20) att det i omstruktureringsplanen — på grundval av de tyska myndigheternas "optimistiska, men genomförbara" antaganden — förutsågs att sökandebolaget inte skulle bli lönsamt igen förrän år 2000, då det skulle göra en blygsam vinst på 520 000 DEM. Under dessa förhållanden fanns det när beslutet fattades inget skäl att anta att KBA skulle tjäna tillräckligt mycket på sin investering i sökandebolaget — i form av utdelning som KBA skulle erhålla i sin egenskap av moderbolag — för att täcka kostnaderna för konstruktions- och utvecklingsarbetena och än mindre för att ge bolaget en rimlig avkastning på det investerade kapitalet.

80 Härav följer att det var oriktigt att fastställa att förbudet mot att bevilja stödet på 4,875 miljoner DEM inte skulle utgöra hinder mot omstruktureringsplanens kostnadseffektivitet och därmed mot sökandebolagets lönsamhet. Kommissionen grundade sin ståndpunkt i det omtvistade beslutet att sökandebolaget endast på medellång sikt skulle bli lönsamt igen på en omstruktureringsplan i vilken utgångspunkten var att KBA-koncernen skulle fakturera sökandebolaget kostnaderna för konstruktions- och utvecklingsarbetena utan vinstmarginal (sidan 24 i det omtvistade beslutet) och att sökandebolaget skulle betala den härigenom uppkomna skulden med hjälp av stödet till de nämnda arbetena. Eftersom KBA inte hade något uttalat intresse av att finansiera dessa arbeten själv, finner förstainstansrätten att denna skuld var allt annat än fiktiv och faktiskt skulle betalas.

81 Kommissionen har i sitt resonemang bortsett från den i föregående punkt nämnda fordran och har inte förklarat hur sökandebolaget skulle kunna bli lönsamt igen, samtidigt som det hade att bära denna ytterligare börda. Sökanden kan inte betala för konstruktions- och utvecklingsarbetena om bolaget inte erhåller den del av stödet som kommissionen har underkänt. Det omtvistade beslutet medför således att hela den ekonomiska transaktionen bestående i utveckling, tillverkning och försäljning av nya komponenter blir olönsam. Den av kommissionen åberopade omständigheten att en betydande andel av kostnaderna redan hade uppstått när det omtvistade beslutet antogs saknar betydelse i detta avseende, eftersom denna omständighet inte har någon inverkan på sökandebolagets lönsamhet så länge denna skuld kvarstår.

82 Det kan för övrigt erinras om att kommissionen till en början — i den andra och den tredje av de sju preliminära "slutsatser" som angavs i skrivelsen om att inleda förfarandet (sidan 15) — hade ansett att de beräknade kostnaderna i omstruktureringsplanen för utveckling av de planerade nya produkterna var för höga och att det inte var nödvändigt att KBA-koncernen sålde sitt kunnande från dessa arbeten till sökandebolaget, i stället för att tilldela det en licens. I det omtvistade beslutet drog kommissionen emellertid tillbaka sina invändningar mot dessa delar av omstruktureringsplanen. Härvid påpekade institutionen för det första att kostnaderna för de berörda arbetena i enlighet med vad som är brukligt i maskinbyggnadsbranschen skulle fördelas över en period på sju år, vilket skulle medföra en årlig kostnad på 868 000 DEM och motsvara en andel på 2,4 procent årligen av den omsättning på 36 miljoner DEM som förväntades för år 2000. För

det andra påpekades att Förbundsrepubliken Tysklands regering hade åtagit sig att se till att resultatet av dessa arbeten uteslutande skulle komma sökandebolaget till del.

83 Förstainstansrätten finner, med beaktande av vad som anförts ovan samt av att KBA skulle ha kunnat undvika att överta sökandebolagets förluster genom att lägga ned detta bolags fabrik i juni 1997, att kommissionen med sina argument beträffande det nära förhållandet mellan KBA och sökandebolaget inte har visat att utbetalningen av ett stöd till det sökandebolaget nödvändigtvis gynnade KBA.

84 Det har inte styrkts att KBA hade ett direkt ekonomiskt intresse att genomföra omstruktureringsplanen. Härav följer att kommissionen gjorde en uppenbart felaktig bedömning på denna punkt, såvida det inte framgår av det omtvistade beslutet att denna plan gynnade KBA på ett indirekt sätt. Det finns således anledning att undersöka om det i det omtvistade beslutet anförs något som visar på att det förelåg ett annat ekonomiskt intresse som kunde utgöra ett incitament för KBA att finansiera konstruktions- och utvecklingsarbetena.

85 Rätten påpekar härvid att det framgår av det omtvistade beslutet att kommissionen som skäl för sin slutsats att KBA hade ett intresse av att konstruktions- och utvecklingsarbetena genomfördes anförde att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar utförde dessa arbeten. Kommissionen konstaterade även att "[KBA] är [det bolag] som främst gynnas av det arbete som utförts i dess egen produktionsort" (sidan 24 i det omtvistade beslutet). Dessutom anförde kommissionen att KBA "i vilket fall som helst hade intresse av att det utvecklades förbättrade komponenter för inbyggnad i dess tryckpressar" (sidan 24 i det omtvistade beslutet). Kommissionen har kompletterat detta resonemang vid förstainstansrätten genom att åberopa att KBA hade ett strategiskt intresse av att komponenterna i fråga levererades av sökandebolaget. Rätten skall pröva dessa två delar av kommissionens resonemang.

86 För det första kan det inte fastslås att KBA hade ett intresse av att konstruktions- och utvecklingsarbetena genomfördes enbart på grundval av att det i omstruk-

tureringsplanen föreskrevs att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar skulle utföra dessa arbeten mot betalning från sökandebolaget. Det är visserligen riktigt som kommissionen har påpekat att sökandebolaget skulle ha använt stödet avseende konstruktions- och utvecklingsarbetena — om det hade ansetts vara tillåtet — för att betala KBA-koncernen för dessa arbeten. För att avgöra vilket av de två bolagen som var "huvudmottagare" av det aktuella stödet saknas det emellertid skäl att beakta enbart den omständigheten att KBA indirekt mottog medel som ställts till förfogande av delstaten Berlins regering. Detta eftersom dessa medel utgjorde betalning för ett konkret arbete, vars utförande nödvändigtvis hade gett upphov till verkliga kostnader för KBA-koncernens konstruktionsavdelningar. Kommissionen har inte förklarat hur KBA kunde täcka dessa kostnader utan denna betalning. Enligt omstruktureringsplanen skulle KBA-koncernen nämligen sälja sitt kunnande från konstruktions- och utvecklingsarbetena till sökandebolaget till självkostnadspris för att projektet skulle bli lönsamt. Såsom anförts ovan i punkt 82 var det dessutom endast sökandebolaget som fick använda detta kunnande enligt ett åtagande som gjorts av Förbundsrepubliken Tysklands regering till kommissionen.

87 I detta sammanhang kan det även påpekas att sökanden har uppgett att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar redan använde sin fulla kapacitet till andra projekt, vars genomförande fick skjutas på framtiden för att kunna utföra arbetena i fråga inom den korta tidsfrist som fastställts till följd av sökandebolagets finansiella problem. Dessa omständigheter behandlades inte i det omtvistade beslutet och kommissionen efterfrågade inte upplysningar beträffande förhållandena vid KBA-koncernens konstruktionsavdelningar under det administrativa förfarandet.

88 Härav följer att kommissionen gjorde en uppenbart oriktig bedömning, eftersom institutionen antog att omstruktureringsplanen gynnade KBA på grundval av att planen medförde ett betalt uppdrag för KBA-koncernens konstruktionsavdelningar. Detta trots att det framgår särskilt av det omtvistade beslutet att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar skulle fakturera sökandebolaget detta uppdrag till självkostnadspris, utan någon som helst vinstmarginal. Kommissionens fel i detta avseende beror således på att institutionens undersökning var otillräcklig och närmare bestämt på att den inte skaffade sig upplysningar om samtliga relevanta omständigheter, inbegripet frågan huruvida de nämnda konstruktionsavdelningarna var undersysselsatta (se, för ett liknande resone-

mang, domstolens dom av den 2 april 1998 i mål C-367/95 P, kommissionen mot Sytraval och Brink's France, REG 1998, s. I-1719, punkt 72). Det kan härvid konstateras att kommissionen i skrivelsen om att inleda förfarandet inte påstod att KBA skulle gynnas av omstruktureringsplanen på grund av att konstruktions- och utvecklingsarbetena skulle utföras vid KBA-koncernens konstruktionsavdelningar.

89 För det andra är det inte uppenbart att ett moderbolag nödvändigtvis har ett affärsmässigt intresse av att låta sina konstruktionsavdelningar utveckla nya komponenter för maskiner som bolaget tillverkar för att dessa skall kunna tillverkas av bolagets dotterbolag. Huruvida denna bedömning är riktig beror på de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet och särskilt på produktutbudet på marknaden samt på frågan huruvida det är lönsamt att låta dotterbolaget tillverka produkterna med beaktande av alla de kostnader som härvid uppstår för detta bolag.

90 Rätten finner att påståendet att "[KBA] i vilket fall som helst hade intresse av att det utvecklades förbättrade komponenter för inbyggnad i dess tryckpressar" endast skulle vara riktigt i förevarande fall om det visades att KBA-koncernen inte kunde erhålla produkter av lika bra kvalitet som de som tillverkades av sökandebolaget på ett pålitligt sätt och till förmånliga priser hos externa leverantörer.

91 Det framgår av det omtvistade beslutet att kommissionen inte gjorde någon närmare undersökning av huruvida det möjligen fanns alternativa leverantörer, men det kan konstateras att kommissionen — i den mån den uppehöll sig vid denna fråga — anförde omständigheter som snarare vederlägger än bekräftar institutionens eget påstående. I den del av det omtvistade beslutet som rörde bedömningen av stödet påstod kommissionen nämligen — efter att ha konstaterat att de komponenter som skulle tillverkas av sökandebolaget i princip skulle ersätta de produkter som tidigare hade köpts från externa tillverkare — att "konkurrensförhållandet visavi dessa tillverkare kvarstår [...]" (sidan 22). Detta bekräftar de tyska myndigheternas yttrande av den 21 september 1998, där det i detta avseende anförs att sökandebolaget skulle fortsätta att vara utsatt för

konkurrens från andra tillverkare, eftersom det stod KBA-koncernen fritt att köpa de komponenter som skulle tillverkas av sökandebolaget av andra tillverkare.

92 Mot bakgrund av det som anförts ovan kan det inte anses styrkt i förevarande fall att KBA (eller KBA-koncernen) hade ett affärsmässigt intresse av att genomföra konstruktions- och utvecklingsarbetena därför att bolaget härigenom kunde erhålla en pålitlig leveranskälla för de komponenter som behövdes vid tillverkningen av bolagets maskiner, åtminstone inte på de väsentligen olönsamma verksamhetsvillkor som följer av kommissionens beslut att underkänna en del av det omtvistade stödet och som har beskrivits ovan i punkt 81. Det tycks tvärtom framgå av kommissionens bedömning i det omtvistade beslutet att det redan fanns andra lämpliga leveranskällor och att KBA under dessa omständigheter inte behövde säkerställa att dessa produkter utvecklades eller att de tillverkades av sökandebolaget.

93 Ett av kommissionens argument avser att det pris som KBA-koncernen skulle fakturera sökandebolaget för konstruktions- och utvecklingsarbetena inte innehåller den vinst som en extern konstruktionsavdelning nödvändigtvis skulle ha behövt göra. Härvid finner rätten för det första att detta argument, som går ut på att KBA skulle ha genomfört dessa arbeten på dessa villkor på grund av de långsiktiga fördelar som detta medförde, inte är förenligt med argumentet — som har underkänts i punkt 88 ovan — avseende att KBA-koncernens konstruktionsavdelningar härigenom erhöll ett betalt uppdrag. Det går inte heller att på grundval av att KBA bidrog till konstruktions- och utvecklingsarbetena genom att till självkostnadspris sälja det kunnande som härigenom hade erhållits dra den slutsatsen att KBA nödvändigtvis hade ett strategiskt intresse av att genomföra dessa arbeten. Detta gäller oavsett om myndigheterna i delstaten Berlin hade beviljat det omtvistade stödet eller inte.

94 Kommissionen gjorde således en uppenbart oriktig bedömning när den på grundval av de sakomständigheter den kände till fastställde att KBA hade ett intresse av att konstruktions- och utvecklingsarbetena genomfördes med bland

annat den motiveringen att dessa arbeten skulle utföras av bolagets egna konstruktionsavdelningar och att de utvecklade produkterna skulle tillverkas av bolagets dotterbolag. Det är inte tillräckligt att — som kommissionen gjorde — till stöd för slutsatsen att KBA och inte sökandebolaget var den verkliga mottagaren av det omtvistade stödet endast påstå att "[KBA] i vilket fall som helst hade intresse av att det utvecklades förbättrade komponenter för inbyggnad i dess tryckpressar" (sidan 24 i det omtvistade beslutet).

95 Eftersom kommissionen begick fel som åtminstone delvis beror på att de upplysningar som institutionen hade tillgång till var oriktiga, är det lämpligt att undersöka huruvida den kunde åberopa ofullständiga bevis med avseende på de delar av det aktuella fallet som avser vem som var den verkliga mottagaren av det underkända omtvistade stödet (se, för ett liknande resonemang, domstolens dom av den 13 april 1994 i de förenade målen C-324/90 och C-342/90, Tyskland och Pleuger Worthington mot kommissionen, REG 1994, s. I-1173, punkterna 26—29). Även om kommissionen förenade skrivelsen om att inleda förfarandet med ett föreläggande att inkomma med "samtliga upplysningar rörande detta stöd", skall det emellertid påpekas att kommissionen i det omtvistade beslutet inte ansåg att den hade erhållit otillräckliga upplysningar beträffande frågan huruvida KBA hade ett intresse av omstruktureringen, till skillnad från upplysningar som rörde andra aspekter av ärendet. Under dessa omständigheter finner förstainstansrätten att den princip som fastställdes i punkt 26 i domen i det ovannämnda målet Tyskland och Pleuger Worthington mot kommissionen saknar betydelse i detta fall.

96 Det kan i varje fall konstateras att varken de tyska myndigheterna eller KBA och sökanden — vilka samtliga skulle ha kunnat yttra sig i egenskap av berörda parter i den mening som avses i artikel 93.2 i fördraget — kunde uppfatta uppmaningen i skrivelsen om att inleda förfarandet (återgiven i föregående punkt) på så sätt att de var skyldiga att inkomma med mer omfattande belägg för att KBA inte hade något intresse av att de planerade nya produkterna utvecklades. I synnerhet kan de inte läggas till last för att de inte på eget initiativ inkom med upplysningar beträffande i vilken utsträckning KBA-koncernens kapacitet inom forskning och utveckling hade tagits i anspråk och närmare upplysningar än de som omnämnts ovan i punkt 91 beträffande frågan huruvida det fanns utomstående leveranskällor för de nämnda komponenterna.

97 Det kan härvid erinras om att den aktuella uppmaningen återfanns i den tredje av de sju preliminära "slutsatser" som angavs i skrivelsen om att inleda förfarandet. Denna tredje "slutsats" avser huvudsakligen frågan huruvida KBA-koncernen skulle sälja det kunnande som hade utvecklats för sökandebolagets räkning eller om koncernen skulle tilldela bolaget en licens. Förbundsrepubliken Tysklands regering besvarade denna fråga i sin skrivelse av den 21 september 1998. KBA:s intresse av att komponenterna i fråga (felaktigt benämnda av kommissionen som "speciella maskindelar") tillverkades inom koncernen åberopades endast i andra hand.

98 Med beaktande av vad som anförts ovan finner förstainstansrätten att talan kan bifallas på denna grund.

99 Eftersom talan kan bifallas på de två grunder som har prövats ovan, skall det omtvistade beslutet ogiltigförklaras utan att de övriga grunder och argument som anförts av sökanden behöver prövas.

Rättegångskostnader

100 Enligt artikel 87.2 i förstainstansrättens rättegångsregler skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Sökanden har yrkat att kommissionen skall förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom kommissionen har tappat målet, skall sökandens yrkande bifallas.

På dessa grunder beslutar

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN (första avdelningen i utökad sammansättning)

följande dom:

1) **Kommissionens beslut 99/690/EG av den 3 februari 1999 om det statliga stöd som Tyskland planerar att genomföra till förmån för Graphischer Maschinenbau GmbH, Berlin, ogiltigförklaras i den mån det däri fastställs att den del av det planerade stödet som överstiger 4,435 miljoner DEM är oförenligt med den gemensamma marknaden och inte får utbetalas.**

2) **Talan ogillas i övrigt.**

3) **Kommissionen skall ersätta rättegångskostnaderna.**

Vesterdorf Mengozzi Pirrung

Vilaras Forwood

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 14 maj 2002.

H. Jung B. Vesterdorf

Justitiesekreterare Ordförande